

حرفه حسابداری ایران: بیمها و امیدها

ابوالقاسم فخاریان

عضو شورای عالی انجمن حسابداران خبره ایران

کاروبار حسابداری

حسابداری زاینده کسب و کار و تجارت و خود «زبان کسب و کار» است. رشد و بالندگی این حرفه بیش از هر چیز به رونق و شکوفایی یا زوال و افول اقتصادی هر کشور بستگی دارد. توسعه حسابداری در کشورهای پیشرفته صنعتی و به طور عمده کشورهای به اصطلاح انگلوساکسون، نشان دهنده این امر است. اقتصادهای نوخاسته نیز به مقتضای رشد اقتصادی در جوامع خود نسبت به مقوله حسابداری به مفهوم وسیع خود، اقبال نشان داده‌اند که نشانه‌های این رویکرد و استقبال را در به‌کارگیری وسیع استانداردها و سازوکارها، تقویت مراجع حرفه‌ای و حضور فعال در مجامع بین‌المللی حسابداری و توسعه برنامه‌های آموزش حسابداری، می‌توانیم مشاهده کنیم.

در دو دهه اخیر، مقام و منزلت و جایگاه حسابداری در بسیاری از کشورهای جهان ارتقا یافته و در کانون توجه بنگاههای اقتصادی قرار گرفته است. وسعت بخشیدن به گزارشگری مالی، تغییر در الگوی گزارشگری مالی، الزام به حضور حداقل یک نفر با دانش و تجربه مالی در هیئت‌مدیره‌ها، ابداع کمیته حسابرسی به عنوان بازوی نظارتی هیئت‌مدیره و استحکام‌دهنده حاکمیت شرکتی، رواج به‌کارگیری حسابرسی داخلی با رویکرد نوین، توجه به محصولات ارزشمند قابل استخراج از حوزه حسابداری مدیریت و مجموعه قوانین و ضوابط حاکم بر کارکرد حسابداری و حسابرسی، بخشی از تدابیری هستند که برای بازتعریف و تقویت حرفه حسابداری و حسابرسی در جهان به آن اندیشیده‌اند و عملی شده است.

حسابداری نفت که طبق الگوی انجمن‌های حرفه‌ای انگلستان با رویکرد عمیق به جوانب کاربردی تا سطح کارشناسی ارشد برگزار می‌شد و فارغ‌التحصیلان آن به‌طور عمده در بنگاه‌های اقتصادی و مؤسسه‌های حرفه‌ای، مصدر کار و منشاء اثر بودند.

۲- حضور مؤسسه‌های حسابرسی و خدمات مالی بین‌المللی که زمینه‌های مساعد انتقال دانش و تجربه را برای نیروهای فعال در حوزه حسابداری و حسابرسی فراهم می‌آورد.

۳- رقابت سالم و تعامل و تبادل تجربه بین مؤسسه‌های رقیب و پایبندی بیشتر به موازین اخلاقی حرفه‌ای.

۴- تناسب حضور نیروهای متخصص در حوزه‌های حسابداری، مدیریت مالی و حساب‌رسان با نیازهای جامعه اقتصادی و حرفه‌ای؛ به‌گونه‌ای که برخلاف امروز، در آن دوران باید از میان نیروهای دارای ظرفیت و صلاحیت حرفه‌ای و تخصصی، انتخاب به‌عمل می‌آمد و رقابت بین نیروها برای به‌دست آوردن سمت‌های مدیریتی مطلوب‌تر بود.

وضع و حال امروز

رویداد مهم پس از انقلاب عبارت بود از توقف و یا کوچک‌سازی درخور ملاحظه فعالیت‌های بسیاری از مؤسسه‌های حسابرسی بین‌المللی و خروج متخصصان حسابداری خارجی از ایران. عمده نیروهای ایرانی این مؤسسه‌ها در مؤسسه حسابرسی سازمان صنایع ملی و سازمان برنامه گرد هم آمدند و یکی از بزرگترین تشکلهای حرفه‌ای حسابداری کشور را تشکیل دادند. گردهم آمدن چنین انباشته‌ای از تجربه در یک مجموعه و نیز اهرم‌های پشتیبانی‌کننده دولتی (سازمان صنایع ملی)، فرصت و امکان ارزنده تشکیل مرکز تحقیقات تخصصی حسابداری و حسابرسی را پدید آورد که تأثیر دامنه‌دار و ماندگاری را در خلق آثار علمی و تخصصی در حوزه حسابداری و حسابرسی برای حرفه به جا گذارد.

این نهاد بزرگ علمی-حرفه‌ای که پس از آن با ادغام شرکت سهامی حسابرسی و

تجارب پیموده‌شده در مقیاس بنگاهها و در مقیاس اقتصاد کلان، بیانگر این واقعیت است که سلامت بنگاهها و سلامت اقتصادی در کشورها به میزان زیادی در گروهی وسعت به‌کارگیری نظام‌های مالی، مبانی کنترلی، شفافیت و پاسخگویی و تقویت ارکان نظارتی است. بدون شک رتبه‌بندی کشورها از لحاظ رتبه‌بندی فساد، رابطه‌ای مستقیم با میزان فراهم بودن و یا نبود سازوکارهای نظارتی و کنترلی و در محور آنها نظام حسابداری و حسابرسی دارد. در این میان، حسابرسی داخلی در دو دهه اخیر با رویکردی نوین که افزون بر اطمینان بخشی با ارائه خدمات مشاوره‌ای به مدیریت، مسائلی اساسی همچون پیشبرد راهبردها، اثربخشی و کارایی و استفاده مطلوب از منابع و در نهایت دستیابی به هدفها را پایش نموده و مضمون گزارش‌های خود قرار می‌دهد، از نقش و جایگاه ویژه‌ای برخوردار شده است.

نگاهی اجمالی به پیشینه‌ها

با این پیشگفتار و مقدمه می‌توانیم نگاهی به وضع و حال حرفه حسابداری در کشور داشته باشیم.

حرفه حسابداری در کشور ما در دوران قبل از انقلاب به واسطه حضور مؤسسه‌های حرفه‌ای بین‌المللی، راه‌اندازی مرکز آموزشی معتبری همانند دانشکده حسابداری نفت و مؤسسه عالی حسابداری و سپس رشته‌های حسابداری در دانشگاهها و مدارس عالی و تأسیس انجمن حسابداران خبره ایران و کانون حسابداران رسمی، توانست جایگاه به‌نسبت مناسبی را در متن فعالیت‌های اقتصادی به‌دست آورد. پیوستن نیروهای به جامعه حرفه‌ای که دوره‌های حسابداری خبره را در انجمن‌های بین‌المللی و به‌طور عمده در انگلستان گذرانده بودند نیز به این امر کمک کرد.

از جمله وجوه مثبتی که در ارتباط با حرفه حسابداری در دوران قبل از انقلاب می‌توان به آنها اشاره کرد، از این قرارند:

۱- برگزار شدن دوره‌های آموزش

ما حسابداران باید به نیازهای جدید و

همراه با کیفیت بالاتر ایران فردا پاسخگو باشیم

این امر وظیفه مشترک

تمامی دانشگاهها و انجمنهای حرفه‌ای

کشور است

کاهش در خور توجهی داشته‌اند. تا پایان سال ۱۳۹۱ تنها دانشگاه آزاد افزون بر ۳۷۰ هزار دانش‌آموخته و ۱۵۰ هزار دانشجوی رشته حسابداری در مقاطع مختلف داشته است و تعداد دانش‌آموختگان مقطع دکتری این دانشگاه در آن سال ۲۵۰ نفر بوده است.

متأسفانه دانش‌آموختگان این رشته که به هر حال انتظار آنان به واسطه گذراندن مدارج تحصیلی عالی بالاست، از ظرفیت و عمق دانشی که درک تحلیلی از مسائل سازمان و حل مسائل سازمانی با ابزار و روش‌های مالی برخوردار باشند، کم‌بهره و گاه بی‌بهره‌اند. در کنار دوره‌های تحصیلی دانشگاهی که این قبیل محصولات را به بازار کار عرضه می‌کنند، ما از انجمن‌های حرفه‌ای جدی که با رویکرد کاربردی و حرفه‌ای دانش‌آموختگان را پرورش دهد و صلاحیت‌سنجی کند محرومیم؛ در حالی که در کشورهای پیشرفته و بسیاری از کشورهای جهان سوم، انجمن‌های حرفه‌ای این نیاز جدی بنگاههای اقتصادی را تأمین می‌کنند.

در پیامد آنچه در بالا گفته شد، عارضه دوم، وضع و حال انجمن‌های تخصصی و حرفه‌ای ماست. از پرقدمت‌ترین آنها که انجمن حسابداران خبره ایران است تا انجمن‌های نوظهوری که طی سالهای اخیر به‌توالی تأسیس شده‌اند، در بهترین حالت به انتشار نشریه و برگزاری سمینارهایی می‌پردازند که به‌طور عمده رونویسی‌های سطحی‌گرایانه از مقاله‌ها و سمینارهای

حسابرسی بنیاد مستضعفان به واحد آموزش و تحقیقات سازمان حسابرسی تبدیل شد ضمن ارائه خدمات شایان توجه به حرفه از طریق ادامه انتشارات و تدوین استانداردها، در عین حال به عامل بازدارنده رشد و بالندگی حرفه نیز تبدیل شد و به‌لحاظ ایجاد نوعی انحصار در انجام حسابرسی، زمینه عدم رشد و پیدایش مؤسسه‌های حسابرسی در بخش خصوصی و ایجاد یک رقابت سازنده و تعالی‌بخش را فراهم نمود.

در حال حاضر، حرفه حسابداری به مفهوم وسیع خود که شامل انجام خدمات در حوزه‌های حسابداری و مدیریت مالی، حسابرسی مستقل و حسابرسی داخلیست با عارضه‌های گوناگونی روبه‌رو است که ادامه آن می‌تواند موجب افول و کاهندگی نقش این حرفه در ایران شود. در زیر به برخی از این عارضه‌ها اشاره خواهیم داشت.

نخست باید به کیفیت نظام آموزشی در رشته حسابداری بپردازیم.

بنا بر تجربه اهالی حرفه در مؤسسه‌های حسابرسی و مدیران بنگاههای اقتصادی، امروزه یافتن نیروهای دارای دانش کیفی و مستعد برای ورود به عرصه‌های کار حرفه‌ای و اجرایی در حوزه‌های مالی به‌عنوان چالشی جدی مطرح است. اگرچه فارغ‌التحصیلان رشته حسابداری به‌ویژه در مقاطع تحصیلات تکمیلی از لحاظ کمی افزایش در خور ملاحظه و شگفت‌انگیزی یافته‌اند، اما به همان نسبت از لحاظ کیفی

جامعه حسابداران رسمی که متولی حرفه حسابداری است

در تأمین حقوق و حمایت‌های مادی و معنوی

مورد انتظار اعضا

نقش تأثیرگذاری ندارد

رم برگزار شد، آینه تمام‌نمای فاصله درخور ملاحظه حرفه حسابداری ایران حتی با کشورهای جهان سوم آسیایی و اقتصادهای نوخاسته بود. کشورهای آفریقایی و عربی حضوری پررنگ و تأثیرگذار در این کنگره داشتند. آنان این حضور را در قالب ارائه مقاله، مشارکت در نشست‌های بحث و گفتگو و برگزاری غرفه‌ها آشکار ساختند و گروه پراکنده‌ای که از ایران به نمایندگی از جامعه حسابداران رسمی و انجمن حسابداران خبره ایران و با آزادانه شرکت کردند، به‌طور عمدی مجذوب نظم و ترتیب و شکوهمندی برگزاری کنگره بودند و تا حدودی نظاره‌گر تعامل اندیشه‌ها و دیدگاه‌های علمی و تکنیکی که در متن مباحث قرار داشت.

واقعیت این است که آهنگ رشد و تعالی حسابداران در بسیاری از کشورهای آفریقایی و عربی و تلاش آنان برای هم‌طرزی با کشورهای پیشرفته بسیار سریع شده است. با این روند تحول، در صورتی که ما همچنان برای مسائلی که گریبانگیر جامعه حرفه‌ای ما می‌باشد چاره‌ای نیندیشیم، فاصله ما از این قافله روز به روز بیشتر خواهد شد و از مقام و منزلت حسابداران و حساب‌برسان در کشور کاسته می‌شود.

پیامد دیگر ادامه این شرایط، عدم توان و ظرفیت پاسخگویی ما به جوانان آینده و ایران فرداست. اکنون که قرار است درهای مناسبات با کشورهای پیشرفته گشوده شود، با رونق اقتصادی، توسعه بازار سرمایه و حضور سرمایه‌گذاران خارجی، ما حسابداران باید آمادگی پاسخگویی به نیازهای جدید و باکیفیت بالاتر را داشته باشیم و رسیدن به این هدف وظیفه مشترک تمامی دانشگاهها و انجمن‌های حرفه‌ای کشور است.

خارجی بوده و به دور از خلاقیت و درک نیاز جامعه برگزار می‌شوند. این انجمن‌ها در شرایطی که هزاران کار انجام‌ناشده در میدان حرفه حسابداری ایران باقی مانده، به جای تعامل نظر و هم‌افزایی سعی بلیغی در دفع یکدیگر، انجام کارهای موازی و تحلیل نیروها را به عمل می‌آورند. در این میان، جامعه حسابداران رسمی که متولی حرفه حسابداری است به‌رغم برخورداری از منابع مالی درخور ملاحظه، در تأمین حقوق و حمایت‌های مادی و معنوی مورد انتظار اعضا که با حرفه‌ای سخت مخاطره‌آمیز و آسیب‌پذیر سروکار دارند، نقش تأثیرگذاری نداشته و تنگناهایی جدی را نیز بر سر راه نیروهای جوان برای گذر از سد امتحانها و پیوستن به جامعه پدید آورده است.

عارضه قابل ذکر بعدی، نبود پیوند و تعامل حرفه حسابداری ایران با محافل حرفه‌ای جهانی، مانند **فدراسیون بین‌المللی حسابداران (IFAC)** و انجمن‌های حرفه‌ای مطرح دنیا است. ما سالهاست که در هیچ‌یک از کمیته‌های آیفک نماینده‌ای نداریم و مقاله و مطلبی از جانب جامعه و انجمن که عضو آیفک هستند در این نهاد بین‌المللی منعکس نمی‌شود و بدین ترتیب در قیاس با حق عضویت سنگین سالیانه‌ای که می‌پردازیم، بهره‌چندانی از منابع علمی و حرفه‌ای این نهادها به‌دست نمی‌آوریم. مشکلات دیگر همانند نبود مؤسسه‌های بزرگ و پرظرفیت حسابرسی در بخش خصوصی، رقابت‌های گاه ناسالم در گرفتن کار و در پی آن آشفتگی در تعیین حق‌الزحمه، در کنار عارضه‌هایی که پیش از این برشمرده شد، بیم‌های عمدی حرفه حسابداری ایران در شرایط کنونی است.

کنگره جهانی حسابداران که در آبان‌ماه امسال در شهر